

The Importance of Folk Culture and Its Role in the Creation of Literary Works from the Perspective of Prominent Contemporary Poets

Ghodratollah Zarouni * 1

Abstract

Since ancient times, folk culture has been an influential element in the creation of literary works. Language, customs, traditions, and popular beliefs are all elements that poets throughout the history of Persian literature have utilized to achieve their artistic aims. With the expansion of literary criticism and theories in modern times, poets, alongside literary critics, have also expressed views on the mysteries of creating literary works, the sources of their inspiration, and the impactful elements shaping them. One of the topics discussed by prominent contemporary poets is folk culture and its role in the creation of poetry. This study aims to examine the views and perspectives of leading contemporary poets on the significance and value of folk culture and its influence on poetic creation. To achieve this goal, an analytical-descriptive method has been employed to extract, analyze, and describe the theories and viewpoints of renowned poets such as Nima Yushij, Akhavan Sales, Forough Farrokhzad, Ahmad Shamloo, and Simin Behbahani, drawn from their interviews

Received: 14/04/2024
Accepted: 20/07/2024

* Corresponding Author's E-mail:
gh.zarouni@scu.ac.ir

1. Assistant Professor of Persian Language and Literature, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

<http://www.orcid.org/0000-0003-2132-5042>

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY- NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

and works. Through this approach, we aimed to clarify the role and importance of folk culture in the creation of literary works from their perspective. The findings of this study revealed that the pioneering poets of the contemporary era have not only utilized the capacities and potential of folk culture in creating their works, but have also offered significant insights regarding the importance of colloquial language, slang, the role of these languages in the translation of literary works, the potential of folk culture to expand artistic and literary imagination, and the reasons for the enduring nature of folk culture. These insights further highlight the critical role of folk culture and its subcategories in the creation of literary works.

Keywords: Folk culture; contemporary poets; literary theory.

Research Background

Numerous studies have been conducted on the reflection of folk culture in the poetry of contemporary poets; however, as far as the author has investigated, no work has yet specifically addressed the views and perspectives of prominent contemporary poets on folk culture and its significance in the creation of literary works. Therefore, given the importance of this topic and the theoretical elucidation of folk culture's place among prominent contemporary poets, categorizing and analyzing their thoughts and ideas seems to be a research necessity.

Objectives, questions, and hypotheses

Folk culture has long been one of the primary elements and themes utilized by poets in the creation of poetry. The question that arises here is: to what extent were poets aware of the significance and role of this element in the creation of their works? While there are few resources available regarding the perspectives of classical poets on the

importance of folk culture, an examination of their poetry reveals that they had extensive interaction with folk culture, drawing upon it significantly to create new themes and expressions. In the contemporary era, where it has been possible to record the views of poets and writers, it is evident that prominent and innovative poets like Nima Yushij, Akhavan Sales, Ahmad Shamlou, Forough Farrokhzad, Simin Behbahani, and others have not only utilized the potentials of folk culture in their work but have also encouraged other poets to engage with the language and rich resources of folk culture. The primary issue addressed in this research is to examine the perspectives and thoughts of influential and pioneering contemporary poets regarding the status and value of folk culture and how they utilize it. In this regard, by studying the notes and works of major contemporary poets, we aim to categorize and analyze their views on the role and importance of folk culture in the creation of literary works, thereby moving closer to a poetics of folk culture from the perspective of contemporary poets.

Main discussion

If we consider folk culture as one of the essential pillars and primary sources utilized by poets in the creation of poetry, we would not be exaggerating. The study of our literary history indicates a comprehensive use of folk culture in poetic creation. Contemporary poets have also drawn upon the capacities and nuances of folk culture in their works, continuing the traditions established by their predecessors. In this context, examining their theories and perspectives on the role of folk culture in poetry can be an engaging and enlightening topic for future poets, as well as for elucidating the significance of folk culture in the realm of literary activities. The issues addressed in this article include: 1. The perspectives of contemporary poets on how to utilize colloquial language in poetry

creation, 2. The views of contemporary poets on slang (Argo language) and its importance in poetic creation, 3. The opinions of contemporary poets regarding the capacity of colloquial language in the translation of literary works and effective equivalences, 4. The perspectives of contemporary poets on folk culture and tales and their role in the creation of literary works and the expansion of artistic imagination, 5. The views of contemporary poets on the significance of popular poetry and its role in discovering metrical patterns, 6. The opinions of contemporary poets on the enduring nature of folk culture, and 7. An analysis of the challenges facing folk culture from the perspective of contemporary poets.

Conclusion

In this article, an effort was made to elucidate the theoretical foundations and significance of folk culture from the perspective of prominent contemporary poets by examining theoretical sources, as well as their writings and notes. The findings of this research demonstrate that poets have approached the importance of folk culture from various angles. They believe that in the realm of language, the use of colloquial language in poetry is akin to a double-edged sword; if a poet relies too heavily on it, their poetic language may become trivial and vulgar. Conversely, if they completely avoid colloquial language and depend solely on elevated and formal language, their poetry may lack warmth and simplicity. From their perspective, a poet should enhance the dynamism of their poetic language by exploring slang (Argo language), keeping in mind the audience's level, the genre being utilized, and other factors. They believe that in the realm of translating literary works, colloquial language, with its vibrancy and creativity, can be highly beneficial for translating texts from other languages into Persian. In the realm of folk culture and tales in poetry creation, contemporary poets believe that many poetic motifs emerge

Culture and Folk Literature

E-ISSN: 2423-7000

Vol. 12, No.59

November-December 2024

Research Article

directly from folk culture. They argue that the rhythmic patterns of popular poetry provide a rich source for discovering metrical forms in formal poetry. According to the poets discussed, folk culture is enduring, and its relevance cannot be overlooked with the passing of time. This culture offers researchers an extensive resource for studies in sociology and anthropology. Alongside the positive aspects of folk culture that contemporary poets emphasize, they have also engaged in a critical analysis of this culture, noting the potential harms within it, particularly the fine line it shares with superstition. In the realm of folk culture and tales in poetry creation, contemporary poets believe that many poetic motifs emerge directly from folk culture. They argue that the rhythmic patterns of popular poetry provide a rich source for discovering metrical forms in formal poetry. According to the poets discussed, folk culture is enduring, and its relevance cannot be overlooked with the passing of time. This culture offers researchers an extensive resource for studies in sociology and anthropology. Alongside the positive aspects of folk culture that contemporary poets emphasize, they have also engaged in a critical analysis of this culture, noting the potential harms within it, particularly the fine line it shares with superstition.

دوماهنامه فرهنگ و ادبیات عامه
سال ۱۲، شماره ۵۹، آذر و دی ۱۴۰۳
مقاله پژوهشی

اهمیت فرهنگ عامه و نقش آن در آفرینش آثار ادبی از دیدگاه شاعران برجسته معاصر

قدرت‌اله ضرونی *^۱

(دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۲۶ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۰۹)

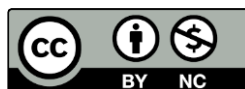
چکیده

فرهنگ عامه از دیرباز عنصری اثرگذار در آفرینش آثار ادبی بوده است. زبان، آداب و رسوم، سنت‌ها، باورهای عامه و... همه از عناصری هستند که شاعران در طول تاریخ ادب فارسی در راستای اهداف خود از آن‌ها بهره گرفته‌اند. با گسترش نقد و نظریه‌های ادبی در روزگار معاصر، شاعران نیز در کنار منتقدان ادبی، درباره رازهای آفرینش آثار ادبی، منابع خلق آن، عناصر اثرگذار آن و... اظهار نظر کرده‌اند. یکی از مواردی که شاعران برجسته معاصر درباره آن سخن گفته‌اند، فرهنگ عامه و نقش آن در آفرینش شعر است. با توجه به اهمیت مسئله، هدف ما در این پژوهش بررسی دیدگاه‌ها و نظرات شاعران برجسته معاصر درباره اهمیت و ارزش فرهنگ عامه و نقش آن در آفرینش شعر است. در راستای این هدف با روش تحلیلی -

۱. استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران (نویسنده مسئول).

* gh.zarouni@scu.ac.ir

<http://www.orcid.org/0000-0003-2132-5042>

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY - NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

توصیفی تلاش شده است تئوری‌ها و دیدگاه‌های شاعران برجسته‌ای مانند نیما یوشیج، اخوان ثالث، فروغ فرخزاد، احمد شاملو و سیمین بهبهانی از لابه‌لای مصاحبه‌ها و آثار آنان استخراج، تحلیل و توصیف شود تا از این طریق نقش و اهمیت فرهنگ عامه در خلق آثار ادبی از دیدگاه آنان روشن گردد. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که شاعران جریان‌ساز روزگار معاصر، علاوه بر اینکه از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های فرهنگ عامه در خلق آثار خود استفاده کرده‌اند، نگره‌ها و نظرات مهمی نیز درباره اهمیت زبان عامه، زبان آرگو، نقش زبان عامه و آرگو در ترجمه آثار ادبی، ظرفیت فرهنگ عامه در گسترش تخیل هنری و ادبی، دلایل ماندگاری فرهنگ عامه و ... ارائه کرده‌اند که بیش از پیش اهمیت فرهنگ عامه و زیرمجموعه‌های آن را در آفرینش آثار ادبی نشان می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: فرهنگ عامه، شاعران معاصر، نظریه ادبی.

۱. مقدمه

فرهنگ عامه^۱ از دیرباز یکی از عناصر و بن‌مایه‌های اصلی مورد استفاده شاعران برای آفرینش شعر بوده است. در واقع، شاعران به‌عنوان افرادی که در جامعه زندگی می‌کردند، از عناصر موجود در فرهنگ عامه برای بیان مضامین مورد نظر خود بهره برده‌اند. سؤالی که اینجا مطرح می‌شود این است که شاعران تا چه حد به اهمیت و نقش این عنصر در آفرینش آثار خود آگاه بوده‌اند؟ درباره نظر شاعران کهن درباره اهمیت فرهنگ عامه منابع چندانی در دست نداریم، اما بررسی اشعار آن‌ها نشان می‌دهد که تعامل گسترده‌ای با فرهنگ عامه داشته‌اند و از آن برای خلق مضامین تازه، بهره‌های بسیاری برده‌اند. در واقع می‌توان گفت که منبع بسیاری از آثار کهن و زیرساخت آن‌ها همین فرهنگ و باورهای عامه است

اهمیت فرهنگ عامه و نقش آن در آفرینش آثار ادبی از... قدرت اله ضروری

همواره محصولات ذوق مردم ساده روستانشین و هنرهای محلی برای هنرمندان بزرگ منبعی سخت فیاض و الهام بخش بوده است و چه بسا شاهکارهای شعر و موسیقی و داستان سرایی که با الهام گرفتن از آثار محلی و فولکلوری پدید آمده و رنگ ابدیت به خود گرفته است (محبوب، ۱۳۸۷، ص. ۴۳).

اساساً کمبود منابع نظری درباره دیدگاه‌های شاعران قدیم نه تنها در حوزه فرهنگ عامه، بلکه در دیگر مباحث نظری نیز احساس می‌شود. تنها منابع ما در مورد این مسائل، دیوان خود شاعران و شعرهایی است که سروده‌اند. ناگفته پیداست که شاعران نمی‌توانسته‌اند در اشعار خود به همه جوانب و مباحث نظری و بوطیقایی^۲ شعر اشاره کنند؛ بنابراین با توجه به اینکه در روزگاران گذشته منابع چندانی برای ثبت و ضبط نظرات شاعران کهن درباره فرهنگ عامه وجود ندارد؛ به طور قطعی نمی‌توان در باب دیدگاه آن‌ها سخن گفت. اساساً یکی از دلایلی که در ادب قدیم ما کم‌تر درباره بنیادهای نظری سخن گفته شده، این است که نظام زیبایی‌شناختی ایرانیان

همواره بر پایه درک مبانی هنری و نقد و تحلیل آن‌ها از طریق فراگیری اصول و قالب‌ها و قواعدی خاص به وسیله سنت شفاهی و نقل سینه به سینه بوده است. بدین معنا که در ایران و غالب کشورهای شرقی، تمام مبانی درک و آفرینش و نقد آثار خلاقه هنری از جمله آثار ادبی از طریق سینه و زبان استاد و ممارست‌های مداوم و انس با متن و آشنایی گام به گام در طی زمانی نسبتاً طولانی به دست می‌آمده است و مجموعه این‌ها با تجربه خلاق فردی هنرمند در می‌آمیخته و مبانی تئوریک و عملی درک و خلق و نقد آثار هنری و ادبی را پی می‌ریخته است (محبوبی، ۱۳۹۰، ص. ۴۷).

با این حال برای فهم و رده‌بندی بسیاری از مسائل ادبی در دنیای قدیم و نظریه‌پردازی درباره آن‌ها، باید به دنبال اشارات ضمنی در متن‌ها و بررسی جزء به جزء

آن‌ها بود، چراکه به تعبیری، نظریه‌پردازی در ادب قدیم «تأمل و فهم و استخراج و صورت‌بندی گزاره‌های مستتر و ضمنی است. این‌ها در حکم نظریه‌های نامصرح منظوی در آثار و متون‌اند» (نیکویی، ۱۳۹۸، ص. ۲۶۲). در واقع برای استخراج و رده‌بندی آرا و اندیشه‌های قدما صرفاً نباید به منابع مستقیم و دم‌دستی اکتفا کرد، بلکه باید حلقه‌های مرتبط با آن متن‌ها را نیز واکاوی کرد.

در مجموع با وجود آنکه درباره نظر شاعران کهن درباره اهمیت فرهنگ عامه در خلق شعر منابع چندانی نداریم، اما در اهمیت فرهنگ عامه نزد آنان، همین بس که آن‌ها به‌طور گسترده‌ای از از قابلیت‌های این فرهنگ در خلق آثار خود بهره برده‌اند. اگر کتب برجسته تاریخ ادب فارسی مثل شاهنامه فردوسی، مثنوی مولوی، بوستان سعدی، گلستان سعدی، دیوان حافظ و دیگر آثار ادبی را، مخصوصاً آثاری که وجه روایی و حکایت‌وار دارند، بررسی کنیم، شاهد کاربرد گسترده فرهنگ عامه در آن متن‌ها خواهیم بود

بخش اعظم حماسه‌های ملی، ادبیات تمثیلی و نمایشی، داستان‌های اخلاقی و مذهبی و افسانه‌های عاشقانه سرگرم‌کننده، ریشه در قصه‌های عامیانه و تجربه‌های توده‌ها دارد که سینه به سینه در میان نسل‌ها گشته تا به کتابت درآمده و به دنیای ادبیات جدی راه یافته است. رباعی و دوبیتی، داستان‌های هزار و یک‌شب، کلیله و دمنه و حکایات اخلاقی مثنوی‌های عرفانی سنایی، عطار، مولوی همه در میان طبقات متوسط به پایین خلق شده و خاستگاه مردمی دارند (فتوحی، ۱۳۸۷، ص. ۱۷۳).

تنها زمانی ارتباط شاعران با فرهنگ و باورهای عامه تا حدودی کم‌رنگ می‌شد که شعر صبغه اشرافی به خود می‌گرفت و شاعران با زیستن در دربار از توده مردم فاصله

اهمیت فرهنگ عامه و نقش آن در آفرینش آثار ادبی از..._____ قدرت‌اله ضرونی
می‌گرفتند و طبیعتاً جهان و فضای شعری خود را متناسب با دربارها تنظیم می‌کردند
(ر.ک، شفیعی کدکنی، ۱۳۸۶ الف، صص. ۲۸۸ - ۲۸۹).

در روزگار معاصر که امکان ثبت و ضبط دیدگاه‌های شاعران و نویسندگان وجود
داشته است، مشاهده می‌شود که آنان پیرامون مسائل مختلف نظرات متعددی ارائه
کرده‌اند. شاعران بزرگ و نوآوری مانند نیمایوشیج، اخوان ثالث، احمد شاملو، فروغ
فرخزاد، سیمین بهبهانی و... جزو شاعرانی هستند که علاوه بر استفاده از ظرفیت‌های
فرهنگ عامه، دیگر شاعران را نیز به استفاده از زبان و فرهنگ عامه و منابع غنی آن
تشویق کرده و خود نیز در جست‌وجوی آن بوده‌اند. سیمین بهبهانی در پاسخ به این
سؤال که آیا دلیل توجه شاعران و نویسندگان به فرهنگ عامه، قدرت تأثیر این فرهنگ
و زبان در میان مردم است؟ گفته است که «شاید یکی از دلایل این باشد، ولی فکر
می‌کنم دلیل اصلی‌اش جست‌وجوی خود شاعر یا نویسنده است. برای اینکه تا
خودش دوست نداشته باشد که از مسئله‌ای آگاه شود، به سراغ آن نمی‌رود» (مظفری
ساوجی، ۱۳۹۳، ص. ۱۶).

احمد شاملو که چندین دهه روی فرهنگ و زبان کوچه کار کرده بود، حاصل سالیان
عمر خود را ادای دینی به زبان و فرهنگ عامه می‌دانست که عاشقانه آن را دوست
داشت

سرگرم تدوین فیش‌های زبان کوچه [کتاب کوچه] هستم و روزی چند ساعت
روی آن کار می‌کنم. مجموع این فیش‌ها که فرهنگ زبان کوچه نام خواهد داشت
شامل لغات، اصطلاحات، تعبیرات، ضرب‌المثل‌ها و حکایات و امثال و حتی عقاید
و خرافات، آداب و رسوم، بازی‌ها مثل‌ها و چه و چه و چه است که بر روی هم
فرهنگ غیررسمی ما را تشکیل می‌دهد. محصول سی سال کار جدی در این زمینه

است ... ادای دینی است به زبانی که عاشقانه دوست می‌دارم (پاشایی، ۱۳۹۶، ج. ۲/ص. ۷۱۵).

بنابراین با توجه به اهمیت موضوع فرهنگ عامه و نقش آن در آفرینش آثار ادبی، مسئله اصلی ما در این پژوهش بررسی آرا و اندیشه‌های شاعران صاحب سبک و نوآور معاصر درباره جایگاه و ارزش فرهنگ عامه و نحوه استفاده از آن است. در این راستا، با مطالعه یادداشت‌ها و آثار شاعران بزرگ معاصر، تلاش شده است دیدگاه‌های آن‌ها درباره نقش و اهمیت فرهنگ عامه در خلق آثار ادبی رده‌بندی و تحلیل شود تا از این طریق بتوان به بوطیقای فرهنگ عامه از نظر شاعران معاصر نزدیک شد.

۲. پیشینه بحث

درباره بازتاب فرهنگ عامه در شعر شاعران معاصر تاکنون پژوهش‌های زیادی صورت گرفته است، اما تا جایی که نگارنده جست‌وجو کرده است، درخصوص مبانی نظری و بررسی تئوری‌ها و دیدگاه‌های شاعران معاصر درباره ارزش و اهمیت فرهنگ عامه و چگونگی استفاده از آن تاکنون پژوهشی صورت نگرفته است. در برخی از پژوهش‌هایی که درباره نظریه‌های شاعران معاصر نوشته شده نیز به‌طور خاص نظرات آنان درباره فرهنگ عامه تحلیل نشده است؛ در کتاب‌هایی مانند در خلوت روشن (بررسی نظریه‌ها و بیانیه‌ها در شعر معاصر) (۱۳۸۴)، از مهدی شادخواست، نظریه ادبی نیما (۱۳۷۷)، از منصور ثروت، بوطیقای شعر نو از شاپور جورکش (۱۳۸۵)، و... با آنکه گاه در خلال مباحث، مخصوصاً درخصوص زبان شعر، بحث به زبان عامه نیز کشیده شده است، اما هیچ‌کدام به‌طور منسجم درباره فرهنگ عامه و جوانب آن از دیدگاه شاعران معاصر بحث نکرده‌اند. کتاب‌های نیز که با موضوع فرهنگ عامه نوشته شده‌اند، مانند فرهنگ عامیانه مردم ایران (۱۳۷۸) از صادق هدایت، ادبیات عامیانه ایران (۱۳۸۷)،

اهمیت فرهنگ عامه و نقش آن در آفرینش آثار ادبی از... قدرت اله ضرونی

از محمدجعفر محبوب، فرهنگ عامه (۱۳۹۳)، از احمد تمیم‌داری، درآمدی بر فولکلور ایران (۱۳۹۴)، از محمدجعفری قنواتی، زبان و ادبیات عامیانه ایران (۱۳۹۴)، از حسن ذوالفقاری، باورهای عامیانه مردم ایران از حسن ذوالفقاری و علی اکبر شیری، (۱۳۹۸) و... اشاره چندانی به مسئله مورد نظر ما نداشته‌اند. در حوزه مقاله نیز بیشتر مقالات به بررسی بازتاب فرهنگ و باورهای عامه در متون و استخراج نمونه‌های شعری پرداخته و مقالات اندکی به مبانی نظری فرهنگ عامه پرداخته‌اند، عیسی امن‌خانی و مونا علی‌مددی (۱۳۹۴)، در مقاله «واژگان عامه در شعر معاصر» به بررسی واژگان عامه و محلی و چگونگی ورود آن‌ها به شعر معاصر پرداخته‌اند. مریم حقی (۱۳۹۵) در مقاله «رویکرد شاعران برجسته معاصر (پس از نیما یوشیج) به باورهای عامه (۱۳۹۵)، عمدتاً به بررسی و تحلیل باورهای عامه و انعکاس آن‌ها در متون شعری معاصر پرداخته است. علیرضا رعیت حسن آبادی (۱۳۹۹)، در مقاله «آرگو در گفتمان ادبی نیما یوشیج» به بررسی نظرات نیما درباره زبان آرگو و برداشت‌های منتقدان و شاعران پس از وی از این اصطلاح پرداخته است. در مجموع با بررسی آثار منتشرشده می‌توان گفت که تاکنون اثری که به بررسی دیدگاه‌ها و نظرات شاعران برجسته معاصر درباره فرهنگ عامه و اهمیت آن در آفرینش آثار ادبی پرداخته باشد، نوشته نشده است. بنابراین با توجه به اهمیت موضوع و تبیین نظری جایگاه فرهنگ عامه نزد شاعران برجسته معاصر، رده‌بندی و تحلیل آرا و اندیشه‌های آنان ضرورتی پژوهشی به نظر می‌رسد.

۳. چارچوب نظری

اگر فرهنگ عامه را یکی از ارکان و منابع اصلی مورد استفاده شاعران در خلق شعر بدانیم، سخنی به گزافه نگفته‌ایم. مطالعه تاریخ ادبیات ما گویای استفاده همه‌جانبه از

فرهنگ عامه در آفرینش شعر است. درست است که مبانی فرهنگ عامه گاه مبتنی بر دلایل و قراین علمی نیست، اما به تعبیر محمدجعفر محجوب «بر تجربه چند هزار ساله متکی است» (محجوب، ۱۳۸۷، ص. ۴۰). شاعران معاصر نیز در امتداد آن سنت‌ها تا جایی که توانسته‌اند از ظرفیت‌ها و ظرافت‌های فرهنگ عامه در اشعار خود استفاده کرده‌اند. در این میان بررسی تئوری‌ها و نظرات آنان درباره نقش فرهنگ عامه در خلق شعر می‌تواند موضوعی جذاب و راهگشا برای شاعران ادوار بعد و نیز تبیین اهمیت جایگاه فرهنگ عامه در عرصه فعالیت‌های ادبی باشد. در ادامه به تفکیک به این مسئله خواهیم پرداخت.

۴. بحث و بررسی

۴-۱. نظر شاعران معاصر درباره نحوه استفاده از زبان عامه در آفرینش شعر
زبان یکی از ارکان اصلی آفرینش شعر است. به تعبیری «شعر حادثه‌ای است که در زبان روی می‌دهد» (شفیعی کدکنی، ۱۳۸۶، ص. ۳). شاعران نیز برای خلق شعر و ایجاد تمایز زبان خود با زبان خودکار، ناگزیر باید از هنجارهای زبان خودکار، عدول کنند یا چیزی به این هنجارها بیفزایند (ر.ک. صفوی، ۱۳۹۱، ص. ۴۲۱). یکی از ابزارهای مورد استفاده شاعران در عرصه زبان، استفاده از لغات، اصطلاحات و تعابیر محاوره است. استفاده از زبان عامه در ساحت شعر، مثل تیغی دو دم است؛ اگر شاعر بیش از حد از آن استفاده کند، زبان شعری‌اش دم‌دستی و مبتذل می‌شود و اگر کلاً از آن استفاده نکند و متکی به زبان فاخر و رسمی باشد، شعرش از صمیمیت و سادگی به دور می‌افتد. شاعران معاصر هر کدام بنا به خاستگاه ذهنی خود درباره کاربرد زبان عامه و قابلیت‌های آن در خلق شعر اظهار نظر کرده‌اند. نیما به‌عنوان پیش‌گام شعر نو با تشویق شاعران به استفاده از امکانات زبان محاوره، آن‌ها را از تکیه صرف بر زبان

اهمیت فرهنگ عامه و نقش آن در آفرینش آثار ادبی از..._____ قدرت‌اله ضرونی

رسمی و فاضلانه برحذر می‌داشت «جست‌وجو در کلمات دهاتی‌ها، اسم چیزها (درخت‌ها، گیاهان، حیوان‌ها) هر کدام نعمتی است. نترسید از استعمال آن‌ها. خیال نکنید قواعد مسلم زبان در زبان رسمی پایتخت است» (نیمایوشیج، ۱۳۵۱، ص. ۷۳).

به اعتقاد نیما در یک شعر، معنی شرط اصلی است و شاعر برای بیان آن باید از تمامی امکانات زبانی از جمله کلمات موجود در زبان عوام بهره بگیرد (همان، ص. ۷۴ - ۷۵). نیما البته مدام گوشزد می‌کرد که شاعر نباید صرفاً در دام زبان عامیانه گرفتار آید و آن را به‌عنوان تنها منبع تغذیه زبانی خود در نظر بگیرد، چراکه زبان عامه و استفاده بیش از حد از آن، باعث تنزل سبک می‌شود

زبان عوام آن‌قدر غنی نیست و اگر شاعر فقط در آن‌ها تفحص کند، سبک را به درجه نازل پایین برده، بالطبع معانی را از جنس نازل گرفته است، هر چند که هنری هم در آن به کار رفته باشد. زبان عوام در حدود فهم و احساسات خود عوام است. اگر گاهی کلمه‌ای با موشکافی، معنی را برساند و نظیر آن را در زبان خواص پیدا نکنیم، نباید فریب خورد. دقت و فهم عالی در کلمات خواص است که در عالم کلمات عوام و اوباش نیست (همان، ص. ۷۵).

مهدی اخوان ثالث نیز جزو شاعرانی است که درباره زبان عامه و نحوه استفاده از آن چندین جا اظهار نظر کرده است. اخوان که به‌سبب تسلطش بر مبانی ادبیات کهن، بیشتر طرفدار واژگان فخیم و استوار در شعر بود و در اشعار خود از زبان آرکاییک^۳ به شکل گسترده استفاده می‌کرد، هنگامی که در دفاع از استفاده از واژگان و اصطلاحات کهن سخن می‌گوید، به ضرورت استفاده از واژگان بومی و محلی نیز اذعان دارد. وی در مصاحبه‌ای گفته است:

نمی‌گوییم تنها در قلمرو شیوه‌های گذشته بچمیم و در عهد متروک بخرامیم، بلکه می‌گوییم چنانکه مسلک مختار ماست می‌توانیم اگر لازم باشد نه تنها از واژه‌ها و تعبیرات و اسلوب‌های جان‌دار و سالم امروزی بلکه حتی از پاره‌ای لغات بی‌همتا و توانای عامیانه و محلی ... مدد بگیریم (اخوان ثالث، ۱۳۶۰، ص. ۱۹۲).

با این حال اخوان در به‌کارگیری زبان عامه بسیار سخت‌گیر بود. به اعتقاد وی هر کلمه‌ای از زبان عامیانه بخواهد وارد عرصه شعر بشود، باید از صافی ذوق سلیم شاعرانه بگذرد تا بتواند جایی در زبان فاخر شاعرانه و اسلوب عالی شعر داشته باشد (همان، ص. ۲۰۰).

اخوان در ادامه مباحث خود با ذکر مثال‌هایی به‌طور مفصل به نقد زبان روزمره و عامیانه در شعر می‌پردازد و معتقد است که چون زبان روزمره مدام در حال تغییر و تحول است و بعد از مدتی فهم آن برای نسل بعدی ناممکن می‌شود، چندان شایسته نیست که شاعر در به‌کار بردن آن‌ها افراط کند (ر.ک. همان، ص. ۲۰۰ - ۲۰۸). وی در نگاهی انتقادی به سبک هندی، معتقد است که نزدیک شدن بیش از حد این شاعران به زبان عامه و روزمره، باعث شده است که شعرهای آنان برای نسل‌های بعدی نامفهوم شود، زیرا با گذشتن زمان و عوض شدن فضا و زمانه، دیگر آن اصطلاحات، کاربرد خود را از دست می‌دهند (محمدعلی، ۱۳۷۲، ص. ۱۹۱).

اخوان همچنین راز موفقیت شاعرانی مانند حافظ را در این نکته می‌داند که نه‌چندان به زبان روزمره نزدیک شده‌اند که زبانشان مبتدل شود و نه آنقدر از آن دور شده‌اند که از زبان جاری مردم فاصله بگیرند (همان، ص. ۱۹۰). درمجموع اخوان در صورتی با استفاده از لغات و اصطلاحات عامیانه موافق است که شاعر در استفاده از آن‌ها جانب اعتدال را نگه دارد تا زبان شعرش دچار ابتدال نشود (اخوان ثالث، ۱۳۶۰، ص. ۱۹۸).

اهمیت فرهنگ عامه و نقش آن در آفرینش آثار ادبی از..._____ قدرت‌اله ضرونی

احمد شاملو نیز که یکی از شاعران فرم‌گرا و زبان‌ورز معاصر است، برای ساخت زبان شعر خود سعی کرده است از امکانات و ظرفیت‌های زبان فارسی از متون نثر کهن گرفته تا زبان محاوره و عامیانه بهره گیرد. به اعتقاد شاملو، گاه زبان عامه قدرت و ظرفیتی برای انتقال معانی و مفاهیم دارد که زبان خشک رسمی به گرد آن نمی‌رسد. زبان عبوس رسمی از لحاظ قدرت القایی به گرد پای شنگول و بازیگوش زبان توده هم نمی‌رسد. من نمی‌دانم چرا نباید از دستاوردهای این زبان پویا که حامل گنجی عظیم از تازه‌ترین و خوش‌ساخت‌ترین و پُربارترین کلمات است و در عین حال قواعد دستوری ویژه قابل تدوین خودش را هم دارد بهره جُست، چرا نباید پای آن را به تالار سوت و کور زبان فرهیختگان باز کرد (پاشایی، ۱۳۹۶، ج. ۲، ص. ۳۹۰).

شاملو در پاسخ به این سؤال که آیا شما که با اشعار فولکلوریک‌تان که به زبانی خالی از تکلف و ساده سروده شده، نخواستید به اصل قبول سلیقه‌های عامه تن در دهید؟ و به عبارت دیگر این کارهای زیبایتان دلیلی نیست بر اینکه به دنبال جلب توجه اذهان ساده‌جامعه رفته‌اید؟ گفته است:

نه، اگر جامعه اشعار فولکلوریک مرا زودتر پذیرفت، برای آن است که مصالح کار مال خود جامعه بوده است. - مثلاً اگر شعر پریا مشهورتر از فلان شعر دیگر من است علتش این بوده که این شعر به زبان مردم سروده شده. ولی هدف این نبوده که آن‌ها آن را زودتر و بهتر بپذیرند - بلکه چون قصه بوده و فرم قصه داشته من زبان عامیانه را به آن نزدیک‌تر دیدم بدون در نظر گرفتن اینکه مردم آن را خواهند پسندید یا نه. متنها چون ظرف و مظهر خوب همدیگر را دریافتند، مردم هم بیشتر به آن راغب شده‌اند (همان، ص. ۷۰۵؛ همچنین ر.ک. مسیح، ۱۳۹۷، ص. ۲۷۹).

شاملو با وجود تأکید بر استفاده از زبان عامه، معتقد است که شاعر با وجود موفقیت برخی از اشعارش در این گونه زبانی، نباید خود را محدود به آن کند، زیرا دایره زبان عامیانه با وجود تمام انعطافی که دارد، محدود است و ماندن صرف در آن در نهایت باعث آسیب به زبان شاعر می شود (محمدعلی، ۱۳۷۲، ص. ۴۴). شاملو اذعان دارد که از ترانه‌ها و زبان عامه درس‌های زیادی گرفته است که مهم‌ترین و بزرگ‌ترین آن‌ها «همان آزادانه رها کردن خود در صداقت و درک طبیعی شاعرانه است» (همان، ص. ۴۴).

فروغ فرخزاد نیز از اینکه شاعران معاصر از تمامی ظرفیت‌های زبان فارسی استفاده نمی‌کنند، انتقاد می‌کند. به اعتقاد وی، شاعران معاصر یا بسیار به زبان فاضلانه و فاخر متمایل‌اند یا بیش از حد به زبان محاوره روی آورده‌اند. وی به درستی تأکید می‌کند که شاعر برای رسیدن به زبانی مناسب باید همواره حد اعتدال را در استفاده از این دو گونه زبانی، پیش روی داشته باشد. فروغ معتقد است که زبان شعر امروز «به هیچ وجه از امکانات وسیع خود استفاده نمی‌کند. زبان شعر امروز دو جنبه بیشتر ندارد. یا بسیار فاخر و فاضل و متکی به قراردادهای گذشته است و یا بسیار بی‌سامان و ولگرد و کوچه باغی» (فرخزاد، ۱۳۷۷، صص. ۱۶۳ - ۱۶۴). در همین راستاست که وی زبان شعر شاملو را زبانی موفق می‌داند که هم توانسته است از امکانات زبان فاخر و لحن ادیبانه استفاده کند و هم از امکانات زبان توده و به تعبیری زبان کوچه بازار. به اعتقاد فروغ در شعر شاملو «انسان جسارت، دقت، و بی‌نظری شاعر را در استفاده از امکانات زبان و استعمال کلمات احساس می‌کند، زبان شعری او نه یک زبان فاخر است نه یک زبان ولگرد. او شیوا، زنده و عریان می‌نویسد و زبان شعری او از کلمات زندگی امروز انباشته شده است» (همان، ص. ۱۶۴).

اهمیت فرهنگ عامه و نقش آن در آفرینش آثار ادبی از..... قدرت‌اله ضرونی

فروغ همچنین شعر اخوان ثالث را واجد این ویژگی می‌داند که نه چندان مقهور زبان سنگین گذشتگان شده و نه از پیوند با زبان مردم کوچه‌بازار سر باز زده است. به اعتقاد فروغ، زبان شعر اخوان «نمونه یک زبان پاک و سنگین و اصیل است که صد درصد مقهور سنگینی و اصالت خود نشده و پیوندش را با زندگی امروز و زبان مردم کوچه و بازار حفظ کرده است» (همان، ص. ۱۶۶). فروغ همچنین درباره استفاده موفق نصرت رحمانی از زبان عامه گفته است که نصرت رحمانی «جنبه احساسی کلمات را به خوبی دریافته است زبان او مانند زبانی که در ترانه‌های عامیانه به کار برده شده است مستقیماً در قلب انسان می‌نشیند» (همان، ص. ۱۶۶).

در مجموع به اعتقاد فروغ شاعر نباید زیاد درگیر صیقل دادن کلمات و تبدیل آن‌ها به الماس‌هایی تراش خورده و بی‌جان باشد. به اعتقاد وی باید از ظرفیت‌های زبان سنگول و بازاری استفاده کرد، اما تا جایی که به زبانی ولنگار و بی‌قید تبدیل نشود. فروغ سخت معتقد است که زبان شعر باید با مفهوم آن تناسب داشته باشد. وی درباره تناسب زبان شعر «علی کوچیکه» با مفهوم آن می‌گوید «علی یک بچه کوچک بود، مال کوچه بود. باید با همان زبان و آهنگی که مردم کوچه حرف می‌زنند، حرف می‌زد» (همان، ص. ۲۱۲).

در مجموع با توجه به اینکه یکی از اهداف اصلی شاعران نوآور معاصر، رسیدن به «طرز سخن گفتن امروزی» (بهبهانی، ۱۳۷۸، ص. ۸۰۲) است، استفاده از زبان عامه و لحن سخن گفتن مردم، می‌تواند به آنان در راه رسیدن به زبانی تازه و پویا کمک کند. به تعبیر هوشنگ ابتهاج تمام هنر شاعران بزرگ ما این بود که ترکیبی از زبان ادبی و زبان کوچه‌بازار درست کنند (ر.ک. عظیمی و طیه، ۱۳۹۴، ص. ۶۴۷).

۲-۴. نظر شاعران معاصر درباره زبان آرگو (مخفی) و اهمیت آن در آفرینش شعر
زبان آرگو یکی از گونه‌های زبان است که قدرت زبایی و پویایی فوق‌العاده‌ای دارد.
پژوهشگرانی مانند مهدی سمایی زبان آرگو را به زبان مخفی (سمایی، ۱۳۹۷) و
علی‌اشرف صادقی آن را «زبان حرفه‌ای» (صادقی، ۱۳۹۷) ترجمه کرده‌اند. زبان مخفی
را معمولاً گروه‌ها یا تیپ‌هایی اجتماعی برای تعامل بین خود می‌سازند و در ابتدا
دوست ندارند افرادی غیر از آن گروه، معنی اصطلاحات آن‌ها را دریابند، اما به مرور
این اصطلاحات همگانی می‌شود. متغیرهای جغرافیایی، فرهنگی و سنی در شکل‌گیری
این گونه از زبان بسیار اثرگذارند (ر.ک: فتوحی، ۱۳۹۱، ص. ۵۵). اگر بخواهیم
گونه‌های اجتماعی زبان^۴ را با هم مقایسه کنیم، زبان عامیانه شباهت بسیاری با زبان
مخفی دارد. به نظر می‌رسد زبان عامیانه راهی است برای رسیدن به زبان مخفی؛ بدین
معنی که واژگان زبان مخفی با واژه‌ها و اصطلاحات زبان عامیانه آمیخته می‌شود و
به‌کار می‌رود (سمایی، ۱۳۹۷، ص. ۱۷). در واقع راه ورود واژگان زبان مخفی به حوزه
زبان معیار، دقیقاً از طریق واژه‌های عامیانه می‌گذرد، به تعبیر کالوه «ممکن است واژگان
زبان مخفی از طریق واژگان عامیانه وارد زبان رایج شود» (کالوه، ۱۳۸۸، ص. ۲۱).
در روزگار معاصر شاعرانی مانند نیما که با ادبیات فرانسه آشنایی داشتند، بر لزوم
استفاده از زبان آرگو که مرزهای بسیار باریکی با زبان عامه دارد و می‌توان آن را جزو
زیرمجموعه‌های آن دانست، تأکید داشتند. نیما در یکی از نامه‌های خود نوشته است
«در آرگو و آرکائیک مشغول تفحص باشید. هر قدر این تفحص باشد کم است. وقت و
بی‌وقت نصیحت مرا فراموش نکنید» (نیمایوشیج، ۱۳۵۱، ص. ۷۱). مرزهای باریک
میان زبان آرگو و زبان عامه باعث شده است بسیاری از شاعران و پژوهشگران معاصر
زبان آرگو را همان زبان عامه در نظر بگیرند. علیرضا رعیت حسن‌آبادی در مقاله‌ای به

اهمیت فرهنگ عامه و نقش آن در آفرینش آثار ادبی از... قدرت اله ضرونی

نقد تلقی‌های شاعران و پژوهشگران پس از نیما درباره زبان آرگو پرداخته است. به اعتقاد وی، اکثر این افراد، تلقی نادرستی از آرگوی مورد نظر نیما داشته و آن را معادل زبان عامیانه گرفته‌اند (رعیت حسن‌آبادی، ۱۳۹۹، ص. ۱۷۰). البته نوع استفاده نیما از کلمه آرگو و عدم صراحت وی در به‌کارگیری آن، در خوانش‌های بعدی منتقدان و مترادف دانستن آن با لغات عامه بی‌تأثیر نبوده است. به‌عنوان نمونه نیما در حرف‌های همسایه این دو را تا حدودی درهم آمیخته است:

از کلمات عوام «آرگو» پرسیدید؟ پیش از این گویا نوشته‌ام. این کار، جا دارد عزیز من. من خلاصه می‌کنم: اگر وقایع داستان شما در صحنه زندگانی طبقه سوم می‌گذرد، حتماً باید محاورات عوام در کار باشد. اما در شعر، هنگامی که موضوع شعر شما به حد نازل پایین آمده و برای عوام نوشته‌اید، می‌شود ... زیرا شعر هم به حسب موضوع، پست یا بلند، سبک کلماتش عوض می‌شود. اگر در موضوع‌های بسیار جدی و خواص‌پسند، عامیانه بنویسید، بسیار لوس است. با کلمات عوام، شما خودتان را در این موقع جزو عوام قرار داده‌اید، زیرا از درک این نکته غافل بوده‌اید (نیمایوشیج، ۱۳۵۱، ص. ۷۶).

نیما زبان آرگو را منبعی سرشار برای استفاده شاعران می‌داند. منبعی که شاعر را از دست‌تنگی در انتخاب واژه‌ها نجات می‌دهد:

شاعر غنی می‌شود و از دست‌تنگی بیرون می‌آید، با داشتن مصالح کار ... فقط باید این مصالح را از زبان آرگو گرفت، چه بسیار کلمات که در آن پیدا می‌کنید، اما به کار سبک فاخر = که مال کار عالی شاعر است - و سبک متوسط، که کار عادی اوست، نمی‌خورد، بلکه مصالحی است که فقط در سبکی نازل برای تهیه اشعار به فهم پایین‌دست‌ها به کار می‌رود (تئاتر و به‌خصوص در نثر بیشتر) در این صورت

باید در بین هزاران کلمات آرکاییک، که کهنه شده‌اند، کلمات ملایم و مانوس با سبک خود را به دست بیاورید (همان، صص. ۷۲ = ۷۳).

برای نیما بسیار مهم است که شاعر برای کدام صنف می‌نویسد. در نظر او اگر شاعر قصد دارد که اثری فاخر بیافریند، دیگر نباید از کلمات بازاری استفاده کند. وی در نامه شماره ۵۰ حرف‌های همسایه نوشته است «قطعه دیدار شمار را خواندم. به سبک کلاسیک بود. اما چرا با کلمات شل و ول بازاری آن را ضایع می‌کنید» (همان، ص. ۱۰۶) به اعتقاد نیما اگر شاعری از کلمات بازاری استفاده می‌کند باید سبک انشای خود را متناسب با آن تغییر دهد. «در این صورت خوب بود که سبک انشای خود را بسیار ساده و طبیعی می‌کردید و دارای آهنگ طبیعی تا بتوانید کلمات بازاری را استعمال کنید ... خاطرتان باشد اول باید ببینید برای کدام صنف می‌نویسید» (همان، ص. ۱۰۶ - ۱۰۷)

بنابراین پیشنهاد نیما مبنی بر استفاده از زبان آرگو، ملزوماتی دارد که شاعر باید آن‌ها را رعایت کند. یکی از این ملزومات، مخاطب است که شاعر باید بداند که مخاطبش کیست و برای چه کسانی می‌نویسد، اگر مخاطب او عام است، زبان عامه کارسازتر است

در تئاتر، در نول، در شعر، در هر کدام و هیچ کدام، کلمات بازاری نشت می‌کنند و زیبا و جایگیر می‌شوند و به عکس. عمده این است که برای کدام طبقه و با کدام زبان نوشته شده است. کلمات خیلی بازاری و آرگویییک برای شیوه بازاری و آرگویییک است ... با زبان هر کس که حرف می‌زنید کلمات خاص زبان او را به آسانی استعمال کنید. هیچ وحشت نداشته باشید از وول زدن یا لولو، اولی مثلاً برای شعر به زبان عامیانه و دومی برای شعر و تئاتر برای بچه‌ها کاملاً مناسب و به جا هستند (همان، ص. ۷۸).

اهمیت فرهنگ عامه و نقش آن در آفرینش آثار ادبی از... قدرت‌اله ضرونی

همچنین عامل مهم دیگر در نظر نیما مسئله ژانر است. به اعتقاد نیما برخی از ژانرها

قابلیت بیشتری برای استفاده از این گونه از زبان دارند

از کلمات بازاری نوشته بودید. پیش از این‌ها برای شما شرح مفصل راجع به این موضوع نوشته بودم. گمان نمی‌برم چیزی ناگفته مانده باشد، جز اینکه در کجا باید آن‌ها را به کار برد. اگر به نامه پیش نگاه کنید تقریباً آن را می‌یابید. ژانرها را نمی‌شود با این هوس، خراب کرد و ساختمان‌های کلاسیک باید به همان زیبایی خود باشند... پس ما باید در طرز کار خود که با فرم و بیان و شیوه‌ای خاص شروع می‌شود، برای هر چیزی نکاتی را در نظر بگیریم. هنر این است که چگونه زیبا و خوشایند به کار ببریم، نه اینکه تنها به کار ببریم. برای این کار هنگامی که شعر را برای عوام و خواص طبقه‌بندی می‌کنیم درمی‌یابیم کدام کلمات به کار شعرهای وزین‌تر می‌خورند و کدام به کار شعرهایی که از حیث معنی عالی و شاعرانه چندان وزنی ندارند (همان، صص. ۷۷ - ۷۸).

برخی از شاعران معاصر نیز که طرفدار زبان فاخر و استوار بودند، هرگونه استفاده از زبان آرگو را نفی می‌کردند. اخوان ثالث درباره یکی از شاعران خراسان به نام عقیلی و مراودات او با شهریار، در کتاب بدعت‌ها و بدایع نیمایوشیج خاطره‌ای نقل می‌کند که در آن شهریار در شعری از برخی از کلمات و اصطلاحات زبان آرگو استفاده می‌کند که همین مسئله باعث ناراحتی عقیلی می‌شود؛ به تعبیر اخوان «عقیلی شاعری استاد، فصیح و پرهیز از زبان آرگو بود» (اخوان ثالث، ۱۳۹۶، ص. ۱۲).

۳-۴. نظر شاعران معاصر درباره ظرفیت زبان عامه در ترجمه آثار ادبی و

معادل‌سازی‌های رسا

زبان عامه با پویایی و زایایی خود می‌تواند برای ترجمه متون ادبی از دیگر زبان‌ها به زبان فارسی بسیار کمک‌کننده باشد، چراکه شاعران و نویسندگان در زبان مبدأ، معمولاً

از تمامی ظرفیت‌های زبانی موجود در فرهنگ خود برای خلق اثر استفاده می‌کنند؛ بنابراین در زبان مقصد نیز صرفاً با تکیه بر زبان معیار و رسمی نمی‌توان معادل‌سازی‌های دقیقی برای ترجمه آن‌ها پیدا کرد؛ مثلاً در بحث استفاده شاعران و نویسندگان از زبان مخفی (آرگو)، اگر مترجمی نتواند آرگوهای مناسبی در زبان مقصد برای آرگوهای مبدأ انتخاب کند، نمی‌تواند مفهوم مورد نظر را منتقل کند. به همین خاطر است که اریکسن^۵ معتقد است که «مشکل ترجمه زبان مخفی در واژه‌های غیرمعمول آن است. مترجم باید برای حل مسئله چگونگی ترجمه زبان مخفی، نسبت به ویژگی‌های فرهنگی و زبانی دو زبان مبدأ و مقصد آگاهی و دانش کافی داشته باشد تا بتواند از عهده ترجمه زبان مخفی برآید» (اریکسن، نقل از زند و نظری، ۱۳۹۸، ص. ۱۶۹).

احمد شاملو که خود دستی در ترجمه داشت و برخی از کتب ادبی مهم جهان از جمله *شازده کوچولو*، *دن آرام*، *پابره‌ها* و... را به زبان فارسی ترجمه کرده بود، درباره ظرفیت زبان کوچه و بازار در ترجمه و نقش آن در موفقیت خود گفته است «اگر ترجمه کتاب پابره‌ها به راستی همان اندازه که مورد تمجید شما و دوستان دیگر قرار گرفته موفق از آب درآمده باشد، علتش را باید در همین کار جدی روی زبان کوچه جست‌وجو کرد» (پاشایی، ۱۳۹۶ ج. ۲/ص. ۷۱۵). شاملو به درستی می‌دانست که واژگان زبان عامه هرکدام از دل یک فرهنگ برمی‌خیزند و برای انتقال معنای مورد نظر آن فرهنگ، نیاز به معادلی دارند که بار معنایی مورد نظر را انتقال دهد.

شاملو در یکی از گفت‌وگوهای خود در باب ترجمه بیان می‌کند که در ترجمه، مترجم باید بتواند زبان و لحن محاوره و کنایات عامه را با زبان خود تطبیق دهد و معادل‌های درستی در برابر آن‌ها قرار دهد. «من جداً معتقدم اثری که به زبانی برمی‌گردد باید با حفظ سبک نویسنده آن، چنان باشد که انگار از اول به این زبان نوشته شده. اگر

اهمیت فرهنگ عامه و نقش آن در آفرینش آثار ادبی از..._____ قدرت‌اله ضرونی

زبان ترجمه، زبانی جان‌یافته باشد محال است آن اثر در ذهن خواننده جا بیفتد» (محمدعلی، ۱۳۷۲، ص. ۲۲).

بررسی ترجمه‌های شاملو نشان می‌دهد که وی در عرصه عمل نیز به‌طور جدی از ظرفیت‌های زبان عامه در معادل‌سازی‌ها استفاده کرده است. مخصوصاً در ترجمه رمان *دُن آرام* اثر مشهور میخائیل شولوخوف. شاملو در این ترجمه به‌طور گسترده از زبان عامه بهره برده است تا جایی که حتی عده‌ای به مخالفت با این سبک از ترجمه پرداخته‌اند، در مقابل نیز عده‌ای رویکرد شاملو در این زمینه را ستوده و راز موفقیت شاملو را استفاده از همین زبان زنده و پویا در ترجمه این اثر دانسته‌اند. شاملو در مقدمه *دُن آرام* درباره رویکرد خود در ترجمه این اثر و استفاده از زبان عامه نوشته است «من دن آرام را وسیله‌ای رام یافته بودم برای پیشنهاد زبانی روایی به نویسندگان فارسی زبان. به دلیل آنکه فضلاء بی‌اینکه معلوم باشد مشروعیت فتواشان را از کجا آورده‌اند زبانی به کار می‌برند که ربطی به زبان زنده و پویای مردم ندارد» (شولوخوف، یادداشت مترجم، ۱۳۸۵، ص. ۷). شاملو جایی دیگر در توجیه دیدگاه خود درباره استفاده از ظرفیت زبان عامه در ترجمه‌ها گفته است «طبعاً خواننده فارسی زبان با اکسپرسیون‌های رایج در زبان خودش صمیمی‌تر است تا با اکسپرسیون‌هایی که عناصر ناشناسی دارد» (محمدعلی، ۱۳۷۲، ص. ۲۲).

۴-۴. نظر شاعران معاصر درباره فرهنگ و حکایات عامه و نقش آن‌ها در آفرینش

آثار ادبی و گسترش تخیل هنری

بررسی آرا و اندیشه‌های شاعران معاصر نشان می‌دهد که آنان برخی از مفاهیم و موضوعات خود را از دل فرهنگ عامه و از نشست و برخاست‌های خود با مردم عادی

گرفته‌اند. به‌عنوان نمونه، مطالعه زندگی نیمایوشیج نشان می‌دهد که وی در برخی از محافل عامه شرکت می‌کرد و از این طریق، داده‌های مربوط به فرهنگ عامه در ذهنش شکل می‌گرفت. وی دربارهٔ زمان حضور خود در لاهیجان گفته است «شب‌ها در محافل و مجالس لاهیجی خیلی از اجنه و شیاطین صحبت می‌شود. وحشت مفهوم از این کلمه، تعلق متناسب و ذاتی با نفس ندارد اطفال را از همین راه ترسو بار می‌آورند» (اسلامیه، ۱۳۹۱، ص. ۱۴۲) نیما بیان می‌کند از همین حکایت‌های موجود در بین مردم لاهیجان، برخی از اشعار خود را سروده است «روزی نیست که من به چیزهای تازه بر نخورم... مخصوصاً وقتی که با لاهیجی‌ها صحبت می‌کنم. حکایت‌های کوچک و مضحک بسیار از عقل و افکار آن‌ها ساخته‌ام... رسوم و آداب منسوخ شده هنوز در بین آن‌ها یافت می‌شود» (همان، ص. ۱۴۴ - ۱۴۵).

سیمین بهبهانی نیز دربارهٔ شعر کلاسیک و آثار برجسته‌ای مانند *مثنوی مولوی* و ... اعتقاد دارد که این حکایات از دل فرهنگ عامه بیرون آمده‌اند و مولوی به آن‌ها رنگ هنری بخشیده است

الان شما به مثنوی که مراجعه می‌کنید می‌بینید که هیچ گوشه‌ای از مثنوی خالی از حکایت نیست. مولوی در مثنوی همیشه حرف و پیامش را با استناد به حکایت بیان می‌کند. بسیاری از حکایات اگر بخواهند با زبان عادی بیان شوند، خیلی پیش پا افتاده به نظر می‌رسند. ولی وقتی با زبان شعر بازگو می‌شوند از این حالت در می‌آیند ... به هر حال همهٔ این حکایات از عامهٔ مردم نشئت گرفته (مظفری ساوجی، ۱۳۹۳، ص. ۶۷).

یکی از دلایل مهم مولوی در استفاده از فرهنگ و حکایات عامه بحث مخاطبان اوست. مخاطب مولوی در این اشعار نه طبقهٔ اشراف و دربار، بلکه طبقهٔ عامه است؛ بنابراین وی آگاهانه از عناصر فرهنگ توده برای تأثیرگذاری بیشتر استفاده می‌کرده

اهمیت فرهنگ عامه و نقش آن در آفرینش آثار ادبی از... قدرت‌اله ضرونی

است. اساساً در ادب صوفیانه فارسی به نسبت ادب درباری، فرهنگ و باورهای عامه رنگ و نمود بسیار بیشتری دارد؛ چراکه مسئله مخاطب و خاستگاه ذهنی آفریننده اثر، به‌عنوان دو عامل تأثیرگذار مانع از صبغه اشرافی و درباری آثار می‌شدند. در همین راستاست که سیمین بهبهانی استفاده از آیین‌ها و آداب و رسوم عامه را یکی از اصول و قواعد شعر کلاسیک پس از انقطاع شعر از دربارها می‌داند

یکی از قواعدی و قوانینی که شعر کلاسیک داشته استفاده از آیین‌های عامیانه یا حکایات عامیانه بوده. مثلاً شما مثنوی مولوی را که می‌خوانید می‌بینید تمام آن، حکایت آدم‌های خیلی عادی و عامی است. در گلستان سعدی به جز باب در سیرت پادشاهان بقیه‌اش یا اخلاق درویشان است، یا موارد دیگری که عامیانه است؛ به خصوص پس از دوران مکتب خراسانی و آن قصاید پرطمطراق و ادیبانه، بیشتر توجه شاعران ما به عامه مردم بوده (مظفری ساوجی، ۱۳۹۳، ص. ۶۳).

به اعتقاد سیمین بهبهانی، تجربه‌های عامه، زمینه‌ساز آفرینش بسیاری از آثار ادبی بوده‌اند و شاعران و نویسندگان با نشست و برخاست و آشنایی با فرهنگ عامه مضامین خود را از عامه گرفته‌اند و به آن‌ها رنگ هنری بخشیده‌اند. «صادق هدایت همه تجربه‌هایش را از عامه مردم گرفته و می‌بینید که در نوشته‌هایش هم این تجربه‌ها را به کار بسته. یا صادق چوبک آنچه می‌نویسد به گونه‌ای است که آدم خیال می‌کند برایش اتفاق افتاده. خود من هر چه دارم بیشتر تجربی است. یعنی از مردم گرفته‌ام» (همان، ص. ۶۲). بنابراین زیستن در میان عامه منشأ تجربه‌های بسیاری است که در عرصه شعر نیز خود را نشان می‌دهند؛ چراکه تجربه شعری «چیزی نیست که حاصل اراده شاعر باشد، بلکه یک رویداد روحی است که ناآگاه در ضمیر او انعکاس می‌یابد، مجموعه‌ای از حوادث زندگی اوست» (شفیعی کدکنی، ۱۳۸۶ الف، ص. ۲۱).

یکی دیگر از امکاناتی که فرهنگ عامه در اختیار شاعران قرار می‌دهد، گسترش تخیل هنری است. سیمین بهبهانی در پاسخ به پرسشی با این مضمون که به نظر شما توجه به زبان و فرهنگ عامه چقدر در گسترش تخیل هنری نقش دارد؟ گفته است «خیلی زیاد. برای اینکه تجربه‌هایی که عامه با زبان خودشان منتقل می‌کنند بیشتر از تجربه‌هایی است که از راه کتاب و نوشته‌های ادبی منتقل می‌شود» (مظفری ساوجی، ۱۳۹۳، ص. ۶۱). به اعتقاد سیمین فرهنگ عامه در تخیل شاعر و پرورش خیال او بسیار تأثیرگذار است

مثلاً ممکن است در فرهنگ عامه اعتقاد به جن یا بوسیدن یک سنگ خاص جایگاه ویژه‌ای داشته باشد، اما برای یک آدم فاضل و فرهیخته این کارها فاقد منطق عقلی است. با این همه، شناخت همین باورها آفریننده تخیل‌های بسیار زیباست. مثلاً روایت پریان در فرهنگ اروپایی به آفرینش آثار ادبی فراوان انجامیده است. خب، پری وجود خارجی ندارد، اما مردم با توجه به باورها و اعتقاداتشان سینه به سینه داستان‌هایی درباره پریان نقل کرده‌اند و همین داستان‌ها به ادبیات هم راه پیدا کرده و در موارد بسیاری موجد تخیل و تفکر شده. پری در ادبیات ما هم جایگاه خاصی دارد. خب، جن و پری چیزی نیست که زائیده ادبیات فاخر باشد و شاعران و نویسندگان آن را آفریده باشند، بلکه ریشه آن به داستان‌هایی برمی‌گردد که مردم از گذشته‌های دور برای هم نقل کرده‌اند و طبیعتاً هر شاعر یا نویسنده هم تحت تأثیر همین داستان‌ها به آن بال و پر داده و تخیل در تخیل پرورانده است (همان، ص. ۶۵).

سیمین همچین در ادامهٔ مباحث خود در این زمینه، بیان داشته است که اگر فرهنگ عامه «در پی‌ریزی باورها و اندیشه‌های ما نقش نداشته باشد، در تخیل ما حتماً نقش خواهد داشت. یعنی خیال ما را پرورش می‌دهد» (همان، ص. ۶۴ - ۶۵).

اهمیت فرهنگ عامه و نقش آن در آفرینش آثار ادبی از... قدرت‌اله ضرونی

۴-۵. نظر شاعران معاصر درباره اهمیت اشعار عامیانه و نقش آنها در کشف اوزان

عروضی

ادبیات عامه منبعی بسیار غنی برای کشف اوزان عروضی است. بحر طویل‌ها و ترانه‌های عامیانه و دوبیتی‌هایی که در میان مردم رایج بوده، در طول تاریخ ادب فارسی مورد توجه شاعران بوده است. سیمین بهبهانی که خود آشنایی بسیار عمیقی با اوزان عروضی داشت، جزو شاعرانی است که در دوره معاصر به نوآوره‌های وزنی شهرت دارد (ر.ک: بهبهانی، ۱۳۷۰، صص. ۱۳۹-۱۴۲) وی درباره برخی از اوزان شعر معاصر، اعتقاد دارد که شاعرانی مانند سهراب سپهری در اوزان شعر خود از اوزان شعر عامیانه استفاده کرده‌اند. وی درباره اوزان دفتر شرق / ندوه گفته است «به نظر من در این گونه تلفیق‌ها، سپهری از امکانات اوزان فولکلوریک سود جسته است» (حریری، ۱۳۹۳، ص. ۶۰).

سیمین همچنین درباره وزن قالب رباعی معتقد است که این وزن با اوزان اشعار فولکلوریک در پیوند است و در شکل‌گیری و تحول آن نقش داشته است «اشاره کردم که سابقه رباعی در ایران قبل از شعر عروضی است و بستگی آن با فولکلور محتمل است. یعنی در عوض شدن ارکان رباعی همان شیوه عوض شدن ارکان فولکلوریک دخیل است و همین پیوند، دست سپهری را در تنوع بخشیدن به میزان‌های ضربی این وزن بازگذاشته است» (همان، ص. ۶۱).

۴-۶. نظر شاعران معاصر درباره ماندگاری فرهنگ عامه

فرهنگ عامه و متعلقات آن، از گذشته‌های دور و از اعماق تاریخ به دوران‌های بعد منتقل شده است. نگه‌دارنده این میراث و ضامن تداوم آن، خود مردم بوده‌اند که فارغ از

امر و نهی دربارها، سینه به سینه و نسل و نسل آن را نگه داشته و به دوران بعد از خود منتقل کرده‌اند. از این روست که به اعتقاد سیمین بهبهانی:

تا طبقه عام مردم وجود دارند، فرهنگ عامه هم وجود خواهد داشت. هیچ کوششی هم در راستای براندازی آن نمی‌تواند صورت بگیرد. البته در روشن کردن ذهن مردم باید کوشید. ولی اگر بخواهید اعتقاد کسی را که روزگاری دراز با آن به سر برده به زور از او بگیرید، هم ظلم کرده‌اید، هم دست به کاری ناممکن زده‌اید (مظفری ساوجی، ۱۳۹۳، ص. ۶۵).

شاملو نیز معتقد است که فرهنگ عامه از اعماق قرن‌ها به ما رسیده است و هنوز و همچنان کنایه‌ها و رسم و رسومات آن می‌تواند به نیازهای انسان معاصر پاسخ دهد. وی در پاسخ به این پرسش که آیا فرهنگ اشارات و کنایات توده به کار امروز هم می‌آید، گفته است

چرا که نه؟ این اشارات و کنایات از اعماق قرن‌ها به ما رسیده است و تا هنگامی که تاریخ حوادث مشابهی را تکرار می‌کند، می‌توان به حرکت انتقالی آن‌ها از امروز به آینده مطمئن بود. کنایه‌ای از قبیل کاسه همان کاسه است و آتش همان آتش ماحصل تجربه‌های فراوان تاریخی است. هربار حرکتی در جامعه صورت گرفته که ظاهرش تغییراتی بنیادی را نوید داده، ولی در نهایت امر حاصلی به جز این به بار نیامده است که جلادی به جای جلادی و جاهلی به کرسی جاهلی بنشیند یا سفاکی تازه جانشین سفاکی پیشین شود، هر فردی که حس کند از آن امیدواری سفیحانه به تغییرات بنیادی کلاه بوقی گشادی بر سرش ساخته بوده‌اند می‌تواند به حافظه مشترک توده‌ها رجوع کند و برای بیان نهایت سرخوردگی خود این کنایه را بیرون بکشد (پاشایی، ۱۳۹۶، ج. ۲/ص. ۸۶۱).

اهمیت فرهنگ عامه و نقش آن در آفرینش آثار ادبی از... قدرت‌اله ضرونی

با پیشرفت علوم در جهان معاصر، برخی از رفتارها، سنت‌ها و آداب و رسوم جهان قدیم، به چالش کشیده شده‌اند، تا جایی که گاه این فرهنگ و باورها مانع ورود به جهان مدرن تلقی شده‌اند؛ اما با وجود تحولات و پیشرفت‌های متعدد، فرهنگ عامه همچنان پویایی خود را حفظ کرده است، به تعبیر محمدجعفر محجوب، شاید ضرورت‌های اجتماعی باعث شده است که تا امروز فرهنگ عوام با وجود پیشرفت فوق‌العاده فرهنگ رسمی، دوام بیاورد (محجوب، ۱۳۸۷، ص. ۴۱). سیمین بهبهانی در پاسخ به این سؤال که آیا توجه به فرهنگ و ادبیات عامه در مواجهه با دنیای مدرن به نوعی تضاد و تناقض نمی‌انجامد؟ گفته است «به هیچ وجه. این‌ها اصلاً دو رشته جدا از هم هستند. اگر فرهنگ عامه مربوط به مردم ما هست، هر پژوهشگر باید از آن اطلاع داشته باشد. اگر با فرهنگ عامه آشنا شود شاید کارش خیلی زیباتر و واقعی‌تر و شیرین‌تر شود» (مظفری ساوجی، ۱۳۹۳، ص. ۶۴).

اساساً فرهنگ عامه منبعی غنی برای مطالعات روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و... به حساب می‌آید. در واقع برای شناخت ماهیت، افکار و اندیشه‌های توده مردم بیش از آنکه ادبیات رسمی اهمیت داشته باشد، ادبیات عامه مورد توجه است، چراکه بازنمایی اصلی فرهنگ مردم عادی در همین ادب عامه صورت می‌گیرد. از همین روست که به اعتقاد مورخان ادبی سوسیالیست «تاریخ فرهنگی توده‌ها در فولکلور و ادبیات عامه مندرج است» (فتوحی، ۱۳۸۷، ص. ۷۶). شاملو با در نظر داشتن این مسئله در یادداشتی که درباره باورهای توده در سال ۱۳۵۶ نوشته است، درباره اهمیت باورهای عامه و ارزش آن‌ها نوشته است «مجموعه‌ای که از باورداشت‌ها و آیین‌ها و آداب و رسوم اقوام فراهم آید، منبع سرشار و پربرکتی برای هزار و صدجور مطالعه و تحقیق در زمینه‌های بسیار متنوع و گوناگون در اختیار پژوهنده می‌گذارد» (پاشایی، ۱۳۹۶،

ج. ۲/ص. ۸۳۱). بنابراین از طریق فرهنگ عامه و باورها و رفتارهای آن‌ها می‌توان بسیاری از ناگفته‌های تاریخی، اجتماعی مردمان قدیم را استخراج و تحلیل کرد.

۴-۷. آسیب‌شناسی فرهنگ عامه از دیدگاه شاعران معاصر

فرهنگ عامه و تلاش‌های مردم برای رعایت و حفظ آن، نشان از اهمیت این فرهنگ در بین مردم دارد. استمرار این مناسبات که بعضاً سرشار از حس انسان‌دوستی و مهرورزی‌اند، برای فرهنگ بشری بسیار ضروری است؛ به همین سبب شاعران معاصر در تمجید آن بارها سخن گفته‌اند؛ به‌عنوان نمونه به اعتقاد سیمین بهبهانی «مسائل بسیار خوبی در فرهنگ عامه یافت می‌شود که اتفاقاً ترویج آن‌ها به ارتقای فرهنگ عمومی و آگاهی مردم می‌انجامد. مثلاً دید و بازدید و عید گرفتن و بسیاری از مراسم دیگر. این گونه فرهنگ‌ها برای تلطیف روح جامعه ضرورت دارد. باید چنین فرهنگ‌هایی را اشاعه بدهیم و بیشتر بشناسیم و بشناسانیم» (مظفری ساوجی، ۱۳۹۳، ص ۶۶). به اعتقاد وی اهمیت فرهنگ عامه تا جایی است که می‌توان گفت «ادبیات، هنر، فلسفه و علوم هر قوم ریشه در فرهنگ آن قوم دارد و در واقع محصول و اثر شیوه زندگی آن قوم است و بزرگ‌ترین تأثیر متقابل را نیز در زندگی آنان می‌گذارد» (بهبهانی، ۱۳۷۸، ص. ۷۶۵). اما آیا همه عناصر فرهنگ عامه مفید هستند و حفظ و تداوم آن‌ها ضروری است؟ مسلماً خیر. بنابراین آسیب‌شناسی این فرهنگ بسیار مهم است. در کنار تأکید شاعران معاصر بر اهمیت فرهنگ عامه، آنان از منظری آسیب‌شناسانه نیز به این فرهنگ نگریسته‌اند. درواقع نگرش آنان بر فرهنگ عامه نگرشی یک‌سویه و صرفاً ستایش‌آمیز نبوده است. به اعتقاد آنان، فرهنگ عامه در کنار فوایدی که در آفرینش شعر، مسائل جامعه‌شناختی و... دارد، مضرات و آسیب‌هایی نیز دارد که شناسایی و تبیین آن‌ها می‌تواند بسیار کمک‌کننده باشد. یکی از آسیب‌های حوزه فرهنگ عامه، پیوند آن با

اهمیت فرهنگ عامه و نقش آن در آفرینش آثار ادبی از..._____ قدرت‌اله ضرونی

خرافات است. هر قدر که برخی از باورها و مناسبات عامه سودمندند و می‌توان از آنها بهره برد، در کنار آنها ابعاد خرافی نیز وجود دارد که هم در بُعد فردی و هم بُعد اجتماعی می‌توانند آسیب‌ها و مشکلاتی ایجاد کنند. این دو در برخی از موارد چنان با هم درآمیخته‌اند که تفکیک آنها از هم دشوار است، برخی از پژوهشگران تلاش کردن با ارائه معیارهایی مرز میان این دو را نشان دهند (ر.ک: ذوالفقاری و شیری، ۱۳۹۸، صص. ۱۰ - ۱۱). شاعران معاصر با در نظر گرفتن این مسئله به نقد این بخش از فرهنگ عامه پرداخته‌اند. احمد شاملو به این مسئله توجه ویژه‌ای داشته، وی که بارها از فرهنگ عامه و ظرفیت‌ها و ظرافت‌های آن تمجید کرده است، به باورهایی که جنبه خرافی داشت، اعتقادی نداشت. شاملو در این باره که چرا فرهنگ عامه برای او اهمیت دارد، گفته است

جدی بودنش هم فقط از لحاظ زبان است که برای من فوق‌العاده اهمیت دارد. به دلیل آنکه من دارم با این زبان کار می‌کنم و ناگزیر می‌باید آن را خوب بشناسم. اکسپرسیون در زبان محاوره - بیشتر در زبان عوام - چگونه به وجود می‌آید؟ خوب، این نکته خیلی جالبی است. من از کتاب کوچی یاد گرفتم که در افعال ترکیبی، ما اول حرکت را می‌آوریم و بعد مقصد را. این خیلی جالب است. ما نمی‌گوییم سرش را بالا برد می‌گوییم سرش را بالا. اول حرکت را انجام می‌دهد بعد هدف را بیان می‌کند که کجاست (پاشایی، ۱۳۹۶ ج. ۲/صص. ۹۱۲ - ۹۱۳).

او در شعر بلند «پیغام» که در مجموعه مد/یح بی‌صله چاپ شده است، به برخی از باورهای عامه می‌تازد و به نقد آنها می‌پردازد:

راستی را / مختوم / من به تقدیر و به پیشانی و اینگونه اباطیل / ندارم باور / اگر از
من شنوایی داری / می‌گویم / هر کسی قطره خردی‌ست در این رود عظیم / که به

تنهایی بی معنی و بی خاصیت است، / و فشار آب است / آن ناچاری / که جهت بخش حقیقی ست / ابلهان / بگذار / اسمش را / تقدیر کنند (شاملو، ۱۳۸۷، صص. ۸۵۸ - ۸۵۹).

سیمین بهبهانی نیز در کنار تمجیدها و ستایش‌هایی که از فرهنگ عامه دارد، جنبه‌های خرافی آن را نقد می‌کند و اعتقاد دارد که فرهنگ عامه در کنار فواید بسیار، زیان‌های مخربی نیز دارد

یکی از گوشه‌های ناپسند فرهنگ عامه چسبیدن به خرافات است. این خیلی زیان‌آور است. طبیعی است برای روشننگری و بالا بردن سطح آگاهی مردم و هشدار به آن‌ها در مورد خرده فرهنگ (subculture) که موضوعی یکسره متفاوت با فرهنگ عامه یا حتی عامیانه است، نباید متوسل به تمسخر یا خشونت شد (مظفری ساوجی، ۱۳۹۳، ص. ۶۶).

سیمین اعتقاد دارد که در مقابل جنبه‌های خرافی فرهنگ عامه، باید رویکردی روشن‌گرانه داشت. از منظر وی تقابل و تمسخر این دسته از باورها فایده‌ای ندارد و اصرار بر آن نتیجه عکس دارد «با فرهنگ طبقه عام نباید چالش کرد؛ بلکه باید رویکردی روشنفکرانه با آن داشت. یعنی بایستی چشم مردم را به روی واقعیت‌ها گشود؛ حالا از راه تبلیغ یا تحصیل فرقی نمی‌کند. ولی اگر بخواهید آن‌ها را مسخره کنید یا آن‌ها را یک‌دستی بگیرید و با آن‌ها لجاج بورزید موفق نخواهید شد» (همان، صص. ۶۵ - ۶۶).

۵. نتیجه

فرهنگ عامه و متعلقات آن از دیرباز عنصری تأثیرگذار در خلق آثار ادبی بوده است. پژوهش‌ها و بررسی‌های صورت گرفته تاکنون عمدتاً حول محور بازتاب باورها و فرهنگ عامه در متن‌های ادبی بوده است، اما درباره بوطیقای فرهنگ عامه و نظرات و

اهمیت فرهنگ عامه و نقش آن در آفرینش آثار ادبی از..._____ قدرت‌اله ضرونی

دیدگاه‌های شاعران درباره آن پژوهش‌های چندانی صورت نگرفته است. بررسی آرا و اندیشه‌های شاعران معاصر نشان می‌دهد که به خوبی به اهمیت فرهنگ و زبان عامه در خلق شعر آگاه بوده‌اند. در این مقاله با بررسی منابع نظری و کتاب و یادداشت‌های شاعران بزرگ معاصر، تلاش شد مبانی نظری و اهمیت فرهنگ عامه از منظر آنان تبیین شود. دستاوردهای این پژوهش نشان می‌دهد که شاعران از منظرهای گوناگون به اهمیت فرهنگ عامه پرداخته‌اند. به اعتقاد آنان در حوزه زبان، استفاده از زبان عامیانه و روزمره در شعر مثل تیغی دو دم است، اگر شاعر بیش از حد از آن استفاده کند، زبان شعری‌اش دم‌دستی و مبتذل می‌شود و اگر کلاً از آن استفاده نکند و متکی به زبان فاخر و رسمی باشد، شعرش از صمیمیت و سادگی به دور می‌افتد. در نگاه آنان شاعر باید با جست‌وجو در زبان آرگو (مخفی) به پویایی و زایایی زبان شعری خود کمک کند؛ البته با در نظر داشتن سطح مخاطبان، ژانر مورد استفاده و... به اعتقاد آنان در حوزه ترجمه آثار ادبی، زبان عامه با پویایی و زایایی خود می‌تواند برای ترجمه متون ادبی از دیگر زبان‌ها به زبان فارسی بسیار کمک‌کننده باشد، چراکه شاعران و نویسندگان در زبان مبدأ، معمولاً از تمامی ظرفیت‌های زبانی موجود در فرهنگ خود برای خلق اثر استفاده می‌کنند؛ بنابراین در زبان مقصد نیز صرفاً با تکیه بر زبان معیار و رسمی نمی‌توان معادل‌های دقیقی برای ترجمه آن‌ها پیدا کرد. در حوزه نقش فرهنگ و حکایات عامه در آفرینش شعر، شاعران معاصر معتقدند که بسیاری از بن‌مایه‌های شاعرانه از دل فرهنگ عامه بیرون می‌آید و حاصل نشست و برخاست شاعران با مردم عادی است. آنان در حوزه عروض شعر معتقدند که اوزان اشعار عامیانه منبعی غنی برای کشف اوزان عروضی در شعر رسمی است، طبق دیدگاه شاعران مورد بحث، فرهنگ عامه فرهنگی ماندگار است که با گذشت روزگاران نمی‌توان آن را نادیده گرفت، این فرهنگ

منابع عظیمی برای مطالعات گسترده درباره مباحث جامعه‌شناسی و انسان‌شناسی در اختیار پژوهشگران قرار می‌دهد. علاوه بر وجوه مثبتی که شاعران معاصر درباره فرهنگ عامه بر آن تأکید ورزیده‌اند، آنان به آسیب‌شناسی این فرهنگ نیز پرداخته و از آسیب‌های موجود در آن مخصوصاً مرز باریک آن با خرافات غافل نبوده‌اند. در مجموع رده‌بندی و دسته‌بندی نظرات شاعران معاصر ضمن مشخص کردن بوطیقای فرهنگ عامه، نقش و اهمیت آن را در آفرینش شعر نشان می‌دهد.

پی‌نوشت‌ها

1. folk culture
2. poetic
3. archaism
4. social language
5. Eriksen

منابع

- اخوان ثالث، م. (۱۳۶۰). *از این اوستا*. تهران: مروارید.
- اخوان ثالث، م. (۱۳۹۶). *بدعت‌ها و بدایع نیمایوشیج*. تهران: زمستان.
- اسلامیه، م. (۱۳۹۱). *زندگی‌نامه نیمایوشیج*. تهران: نیلوفر.
- امن‌خانی، ع. و علی مددی، م. (۱۳۹۴). *واژگان عامه در شعر معاصر. فرهنگ و ادبیات عامه، ۶، ۱۳۷-۱۵۳*.
- بهبهانی، س. (۱۳۷۸). *یاد بعضی نغزات*. تهران: البرز.
- پاشایی، ع. (۱۳۹۶). *نام همه شعرهای تو؛ زندگی و شعر احمد شاملو*. ج ۲. تهران: ثالث.
- تمیم‌داری، ا. (۱۳۹۳). *فرهنگ عامه*. تهران: مهکامه.
- ثروت، م. (۱۳۷۷). *نظریه ادبی نیما*. تهران: پایا.
- جعفری (قنواتی)، م. (۱۳۹۴). *درآمدی بر فولکلور ایران*. تهران: جامی.

- اهمیت فرهنگ عامه و نقش آن در آفرینش آثار ادبی از..... قدرت‌اله ضرونی
- جورکش، ش. (۱۳۸۵). *بوطیقای شعر نو*. تهران: ققنوس.
- حریری، ن. (۱۳۹۳). *درباره هنر و ادبیات، گفت و شنودی با سیمین بهبهانی و حمید مصداق*. بابل: کتاب‌سرای بابل.
- حقی، م. (۱۳۹۵). *رویکرد شاعران برجسته معاصر (پس از نیمایوشیچ) به باورهای عامه*. نامه انسان‌شناسی، ۲۵، ۲۷-۴۹.
- ذوالفقاری، ح.، و شیرینی، ع. ا. (۱۳۹۸). *باورهای عامیانه مردم ایران*. تهران: چشمه.
- رعیت حسن‌آبادی، ع. (۱۳۹۹). آرگو در گفتمان ادبی نیمایوشیچ. *مجله ادب پارسی معاصر*، ۱، ۱۵۵-۱۷۳.
- زند، ف.، و نظری، ف. ز. (۱۳۹۸). ترجمه زبان‌های مخفی در رمان‌های خاطرات یک بچه چلمن و دنیای معركة تام گیس. *زبان‌پژوهی*، ۳۳، ۱۶۱-۱۸۲.
- سمائی، س. م. (۱۳۹۷). *فرهنگ لغات زبان مخفی*، با مقدمه‌ای درباره جامعه‌شناسی زبان. ویراست دوم. تهران: نشر مرکز.
- شادخواست، م. (۱۳۸۴). *در خلوت روشن (بررسی نظریه‌ها و بیانیه‌ها در شعر معاصر)*. تهران: عطایی.
- شاملو، ا. (۱۳۸۷). *مجموعه آثار، دفتر یکم: شعرها*. تهران: نگاه.
- شفیعی کدکنی، م. ر. (۱۳۸۶ الف). *صور خیال در شعر فارسی*. تهران: آگه.
- شفیعی کدکنی، م. ر. (۱۳۸۶ ب). *موسیقی شعر*. تهران: آگه.
- شولوخوف، م. (۱۳۸۵). *ذن آرام*. ترجمه ا. شاملو، دفتر اول. تهران: مازیار.
- صادقی، ع. ا. (۱۳۹۷). *پیش‌گفتاری بر فرهنگ لغات زبان مخفی*. ویراست دوم. تهران: نشر مرکز.
- صفوی، ک. (۱۳۹۱). *آشنایی با زبان‌شناسی در مطالعات ادبی*. تهران: علمی.
- عظیمی، م.، و طیه، ع. (۱۳۹۴). *پیر پرنیان اندیش/میلاذ عظیمی و عاطفه طیه در صحبت سایه*. جلد دوم. تهران: سخن.

فتوحی، م. (۱۳۸۷). نظریه تاریخ ادبیات؛ با بررسی انتقادی تاریخ ادبیات نگاری در ایران. تهران:

سخن

فتوحی، م. (۱۳۹۱). سبک‌شناسی؛ نظریه‌ها، رویکردها و روش‌ها. تهران: سخن.

فرخزاد، ف. (۱۳۷۷). جاودانه زیستن، در اوج ماندن؛ شامل نامه‌ها، مصاحبه‌ها، مقالات و خاطرات

فروغ، به کوشش بهروز جلالی. تهران: مروارید.

کالوه، ل. ژ. (۱۳۸۸). زبان مخفی چیست. ترجمه ش. پزشکی. تهران: پژوهشگاه اطلاعات و مدارک

علمی ایران و چاپار.

محبوبی، م. (۱۳۹۰). از معنا تا صورت؛ طبقه‌بندی و تحلیل ریشه‌ها، زمینه‌ها، نظریه‌ها، جریان‌ها،

رویکرها، اندیشه‌ها و آثار مهم نقد ادبی در ایران و ادبیات فارسی. تهران: سخن.

محبوب، م. ج. (۱۳۸۷). ادبیات عامیانه ایران (مجموعه مقالات درباره افسانه‌ها و آداب و رسوم

مردم ایران). به کوشش ح. ذوالفقاری. تهران: چشمه.

محمدعلی، م. (۱۳۷۲). گفت‌وگو با شاملو، دولت آبادی، اخوان ثالث. تهران: قطره.

مسیح، ه. (۱۳۹۷). نظریه شعر سپید (حرف‌های احمد شاملو درباره شعر و شاعری). تهران: سرزمین

اهورایی.

مظفری ساوجی، م. (۱۳۹۳). سبز و بنفش و نارنجی. تهران: نگاه.

نیکویی، ع. ر. (۱۳۹۸). مرور انتقادی کتب نقد ادبی در زمینه آبخورهای نقد. ادبیات پارسی

معاصر، ۱، ۲۴۹ - ۲۷۱.

نیمایوشیج (۱۳۵۱). حرف‌های همسایه. تهران: دنیای کتاب.

هدایت، ص. (۱۳۷۸). فرهنگ عامیانه مردم ایران. گردآورنده: ج. هدایت. تهران: چشمه.

References

Akhavan Sales, M. (1981). *From this Avesta*. Morvarid.

Akhavan Sales, M. (2017). *Innovations and novelties of Nima Youshij*. Zemestan.

- Aman Khani, A., & Ali Madadi, M. (2015). Colloquial vocabulary in contemporary poetry. *Folk Culture and Literature*, 6, 137–153.
- Azimi, M., & Teyeh, A. (2015). *The old wise man: Milad Azimi and Atefe Teyeh in conversation with Sayeh*, Sokhan.
- Behbahani, S. (1999). *In memory of some people*. Alborz.
- Calvet, L. J. (2009). *What Is secret language?* (translated into Farsi by Sh. Pezeshki). Iranian Research Institute for Information Science and Chapar.
- Eslamiyeh, M. (2012). *Biography of Nima Youshij*. Niloufar.
- Farrokhzad, F. (1998). *Living eternally, remaining at the peak; including letters, interviews, articles, and memories of Forough* (edited by Behrouz Jalali). Morvarid.
- Fotuhi, M. (2008). *Theory of literary history; a critical study of literary history writing in Iran*. Sokhan.
- Fotuhi, M. (2012). *Stylistics; theories, approaches, and methods*. Sokhan.
- Haghi, M. (2016). The approach of prominent contemporary poets (after Nima Youshij) to folk beliefs. *Anthropology Journal*, 25, 27–49.
- Hariri, N. (2014). *On art and literature: a dialogue with Simin Behbahani and Hamid Mosadegh*. Ketabsara-e Babol.
- Hedayat, S. (1999). *Folklore of the Iranian people*. Cheshmeh.
- Jafari (Ghanavati), M. (2015). *An introduction to Iranian folklore*. Jami.
- Jorkesh, Sh. (2006). *Rhetoric of modern poetry*. Ghoghnoos.
- Mahjub, M. J. (2008). *Iranian Folklore* (Collection of essays on Iranian folktales and customs). Cheshmeh.
- Masih, H. (2018). *Theory of free verse (Ahmad Shamloo's thoughts on poetry and poetics)*. Sarzamin Ahoorayi.
- Mohammadi, M. (1993). *Conversation with Shamloo, Dowlatabadi, and Akhavan-Sales*. Ghatreh.
- Mohebbati, M. (2011). *From meaning to form; classification and analysis of roots, contexts, theories, trends, approaches, ideas, and major works of literary criticism in Iran and Persian literature*. Sokhan.
- Mozaffari Saveji, M. (2014). *Green, purple, and orange*. Negah.
- Nikouei, A. R. (2019). Critical review of books on literary criticism in the field of sources of criticism. *Persian Contemporary Literature*, 1, 249–271.
- Nima Youshij (1972). *Neighbor's words*. Donyaye Ketab.
- Pashaei, A. (2017). *The name of all your poems; the life and poetry of Ahmad Shamloo*. Sales.

- Rayat Hassanabadi, A. (2020). Argo in the literary discourse of Nima Youshij. *Journal of Contemporary Persian Literature*, 1, 155–173.
- Sadeghi, A. A. (2018). *A foreword to the dictionary of Argo languages*. Nashr Markaz.
- Safavi, K. (2012). *Introduction to Linguistics in Literary Studies*. Tehran: Elm.
- Samai, S. M. (2018). *Dictionary of argo languages, with an introduction to the sociology of language*. Nashr Markaz.
- Servat, M. (1998). *Nima's literary theory*. Paya.
- Shadkhast, M. (2005). *In the bright solitude (a study of theories and declarations in contemporary poetry)*. Ataei.
- Shafiei Kadkani, M. R. (2007a). *Figures of imagination in Persian poetry*. Agah.
- Shafiei Kadkani, M. R. (2007b). *The music of poetry*. Agah.
- Shamloo, A. (2008). *Collected works, volume one: poems*. Negah.
- Sholokhov, M. (2006). *Calm Don* (translated into Farsi by A. Shamloo). Maziar.
- Tamimdari, A. (2014). *Folk culture*. Mahkameh.
- Zand, F., & Nazari, F. Z. (2019). Translating secret languages in the novels "Diary of a Wimpy Kid" and "Tom Gates' Brilliant World". *Journal of Linguistics*, 33, 161–182.
- Zolfaghari, H., & Shiri, A. A. (2019). *Folk beliefs of the Iranian people*. Cheshmeh.